

1989

Väckelsen, folkmusiken och folkrorelserna.

av Phebe Fjällström.
Skrifter utgivna av Dialekt- ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå, Serie C Folkminnen och Folkliv nr. 1. Kungälv 1981. 38 s.

anm. av Ivo Holmqvist.

Nils Ferlin skrev en svensk variant på sagan om flickan med svavelstickorna, dikten "En liten konstnär" som återfinns i samlingen "Goggles" och som har blivit känd och älskad framför allt tack vare Lille-Bror Söderlundhs tonsättning. Den lille stalledrängen värmer sig i kölden med tanken på hur han ska besegra trakten och slå omvärlden med häpnad, han ska bli berömd genom sitt spel: "Ty önskar han något för egen del är det bara ett Magdeburgerspel": Men berömd blir han nog aldrig, troligare är att han "fryser sig fast - precis som vi". Ferlins dikt är en skicklig variation på ett känt tema, brytningen mellan dröm och verklighet, illusion och realitet, och det sentimentala i ämnet ligger förstås nära, men inte för nära. Men också på annat sätt är dikten beundransvärd, med få ord tecknar den svenskt liv i början av seklet. Det tyska enradiga dragspelet kom till Sverige i slutet av förra seklet och slog snabbt igenom. Men dess segertåg var till förfång för den levande folkmusiken, som trängdes undan: "Detta instrument blev ett verkligt hot mot folkets musik. Med sitt begränsade tonomfång, 10 tangenter, gick det inte att spela de gamla låtarna på dragspelet. Istället kom relativt enkla positivlåtar att bli den stående repertoaren bland instrumentets utövare..." Så skriver Phebe Fjällström i en kort men koncentrerad och synpunktsrik översikt över folkmusiken och det hot den utsatts för från skilda håll. Ett hot kom alltså från dragspelet, ett annat och allvarigare från den folkliga väckelsen. Genom att granska C. O. Rosenii tidning Peitisten, organ för den lågkyrkliga Evangeliska fosterlandsstif-

telsen, och genom att granska intervjuer i Dialekt-ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå (DAUM) har hon kunnat visa brytningen mellan folkmusik och väckelse: för många religiösa rörelser framstod folkmusiken och dansen som ett djävulens bländverk och fiolen som ett förtappelsens instrument. Omvända spelmän slog sönder sina instrument och byggde psalmodikon i stället, prästerna dundrade mot ungdomens förvillelser från predikstolen, danserna och den folkliga musiken bannlystes. Att väckelsens attack mot folkmusiken kunde vara så framgångsrik beror förstås till stor del på att den utspelades i ett samhälle som höll på att förvandlas, det statiska bondesamhället ersattes av ett dynamiskt industrisamhälle, gamla normer vacklade. En del predikanter kopplade samman superi med spelande, supiga spelemän var inget föredöme. Dessutom fanns i traditionell folkrockkopplingen mellan djävulen eller näcken och de skickliga spelmännen - samma koppling som följde Paganini och andra violinvirtuoser på kontinenten - och spelandet och dansen skedde också ofta under helgen, alltså innebar de ett sabbatsbrott. Båda företeelserna var syndfylla. Men fördömmelsen var inte total, reaktionen satte in från olika håll. Olika folkrorelser var mera nyanserade i sin bedömning, nykterhetsloger var inte lika skarpt fördömande: "Läseriet synes för vårt folks kultur vara en lika farlig makt som brännvinet. Ty läseriet är medvetet och avsiktligt kulturfientligt..." yttrade en skribent redan 1879. Och den framväxande hembygdsrörelsen förnyade intresset för folkmusiken, samtidigt som pionjärer som Dybeck och Nils Andersson gjorde allt för att dokumentera och samla in gamla låtar. Ledande kulturpersonligheter gick i spetsen för en folkmusikens renässans på nittio-tioalet och sekelskiftet: Zorn och Karlfeldt, ärkebiskop Söderblom, något senare folkloristen CW von Sydow. Också den senare såg vilka vådor dragspelet kunde vålla. Men denna renässans var inte bara antikvariskt inriktad. Spelansstämmor t.ex. kom att betyda mycket både för att hålla folkmusiken vid liv, och för att förnya den. I anslutning till C-A Moberg resonerar Phebe Fjällström om den förnyade och förvandlade folkmusiken och propagerar för att analysen sker ur funktionella aspekter. Och hon pekar på en förnyelse av den religiösa väckelsesången - 1800-talsväckelsen hade utgått från anglosachsisk musiktradition, som Zions och Zankeys sånger - genom den amerikanska religiösa tradition som nu gör sig gällande, och där gitarren spelar stor roll. Och samtidigt har folkmusiken ändrat karaktär, den är inte längre på samma sätt funktionell, beledsagande olika arbetsmoment osv. Nu lyssnar man mer än man själv utövar musiken, folkmusiken är inte längre lika självklart en nyttokonst. Men visst lever den sitt liv, skäl till jeremiader över folkmusikens snara undergång verkar inte finnas.